

SILVIU AURELIAN JIMBOREAN

**Viața bisericească oglindită în
schimburile epistolare din veacul de aur
al literaturii patristice - Corespondența
Sfântului Atanasie cel Mare**

Editura online
"SEMĂNĂTORUL TISMANA"
august 2012

Cuprins

<u>Cuprins.....</u>	<u>2</u>
<u>Viata Sfântului Atanasie cel Mare.....</u>	<u>3</u>
<u>Opere.....</u>	<u>28</u>
<u>Apologetice.....</u>	<u>28</u>
<u>Dogmatico-polemice.....</u>	<u>28</u>
<u>Istorigo-polemice.....</u>	<u>29</u>
<u>Exegetice.....</u>	<u>29</u>
<u>Ascetice.....</u>	<u>30</u>
<u>A. Oficiale.....</u>	<u>30</u>
<u>B. Doctrinare.....</u>	<u>31</u>
<u>Doctrina.....</u>	<u>32</u>

Viața Sfântului Atanasie cel Mare

Sfântul Atanasie cel Mare s-a născut în anul 295, la Alexandria, Egipt, din părinți cu o stare socială bună, dar despre care nu se știe dacă erau creștini sau păgâni.

Vestitul părinte al monahismului s-a născut în satul Coma din Egiptul de Mijloc în anul 251, ca fiu al unor țărani creștini înstăriți; aici a învățat să practice credința, mergând des la biserică. După moartea părinților săi - Antonie avea pe atunci vârsta de 20 de ani -, întrebându-se care este calea lui în viață, a auzit în biserică cuvântul Evangheliei, care zice: "De voiești să fii desăvârșit, mergi, vinde avuțiile tale și, venind, urmează Mie" (Matei 19,21). Antonie a primit acest cuvânt ca și cum îi era adresat lui direct și, după ce și-a împărțit averea la săraci și a dat-o pe sora lui în grija unei comunități de fecioare, s-a retras în singurătate. A viețuit la început într-o colibă la marginea satului natal, sub ascultarea unui alt ascet din regiune, mai vârstnic și mai experimentat, iar apoi într-un mormânt idolesc părăsit. În 286, la vârsta de 35 de ani, se așază într-o fortăreață părăsită situată pe malul drept al Nilului, la marginea deșertului, "muntele dinafară", în locul numit Pispir, unde rămâne timp de 20 de ani, până în 306, când ucenicii lui îl obligă să părăsească acest loc de asceză, în urma atacurilor diabolice ce l-au lăsat aproape mort. În acest moment devine părintele spiritual al multor călugări din diferitele "colonii monastice" din deșerturile Egiptului, dintre care cele mai vestite erau cele din Nitria și Schit (Skete).

A urmat școlile bisericești din Alexandria, unde a primit o educație creștină, dar a frecventat și școlile grecești de filozofie, dobândind o educație clasică. La vârsta de 17 ani, în anul 312, este făcut citet, iar în anul 319 diacon. La scurt timp după aceasta este investit în funcția de secretar al patriarhului Alexandru, pe care îl însoțește la Primul conciliu de la Niceea din 325.

Patriarhul de atunci, Papa Alexandru, a prezis că Atanasie va deține la un moment dat o funcție înaltă. Până la 20 de ani, Atanasie a scris un tratat intitulat "Despre întrupare", susținând și explicând că Iisus Hristos s-a născut Dumnezeu și Om.

În jurul anului 319, când Atanasie a fost diacon, un preot pe nume Arie de Alexandria, un preot ieșit chiar din sânul Bisericii din Alexandria, a început să învețe că a fost un timp înainte ca Dumnezeu Tatăl să-l creeze pe Fiul în care Fiul nu a existat. Atanasie a răspuns că această creare a Fiului din Tatăl, sau crearea Logosului, a fost o relație eternă între ei, nu un eveniment ce a avut loc în timp. Așa a început lupta creștinismului împotriva ereziei ariene. Atanasie a luptat toată viața lui împotriva arianismului. Ca diacon, l-a însoțit pe Alexandru al Alexandriei la primul Sinod din Niceea, în anul 325, unde s-a formulat simbolul credinței din Niceea și a fost condamnat Arie și adepții lui. Biserica coptă are o tradiție potrivit căreia Atanasie a fost principalul autor al simbolului de credință de la Niceea și de aceea a fost numit apărătorul credinței.

Pe data de 9 mai 328, la vârsta de 33 de ani, i-a urmat lui Alexandru ca episcop de Alexandria, devenind cel de-al 20-lea Patriarh al Bisericii din Alexandria, poziție pe care a avut-o timp de 45 de ani, din care 16 i-a petrecut în exil. În urma ridicărilor și căderilor influenței arianismului, Atanasie a fost alungat din Alexandria cel puțin de cinci ori, fiind readus în scaunul episcopal mai târziu. Din această cauză a fost numit Athanasius contra mundum sau "Atanasie împotriva lumii".

Apărător îndârjit al dreptei credinței în timpul crizei ariene, îndată după Conciliul Ecumenic din Niceea, a plătit rezistența sa eroică prin cinci perioade de exil, în care a fost trimis de împărații Constantin al II-lea, Constant, Iulian Apostatul și Valens. Atanasie avea stofă de luptător și, când era necesar să lupte cu adversarii săi, el era cel care pornea mai întâi la atac: "Îmi pare bine atunci când trebuie să mă apăr", scrie el în "Apologia fugii". Avea curaj atât de mult că ar fi putut da și altora, dar știind cine sunt adversarii săi (odată l-au acuzat că ar fi asasinat pe Episcopul Arseniu, care nu după mult timp a apărut viu și sănătos) nu aștepta în casă ca ei să vină și să pună mâna pe el, ci fugile sale uneori au fost adevărate lovituri de teatru, și el însuși le descrie cu multă vervă.

Ultimele două perioade de exil le-a petrecut în pustiu, alături de prietenii săi pustnici, care, deși oarecum ruși de structurile sociale și bisericesti normale, se simțeau bine în compania unui Episcop autoritar și intransigent ca Atanasie. Pentru acești pustnici, vijeliosul Episcop de Alexandria a scris o mare operă: "Istoria arianilor pentru

monahi"; din ea ne-au rămas puține pagini, dar suficiente pentru a ne da seama de temperamentul lui Atanasie.

Chipul cel viu și fără de moarte al faptelor bune care s-a ridicat spre plăcerea lui Dumnezeu, adică Sfântul Atanasie cel Mare, avea patrie cetatea Alexandria cea preaslăvită din Egipt și părinți creștini drept-credincioși care viețuiau după Dumnezeu. Dar ce fel avea să fie cu dînsul mai pe urmă, s-a arătat chiar în copilăria sa. Pentru că, jucîndu-se cu alți copii de o vîrstă cu el pe malul mării, făcea cele ce văzuse în biserică, urmînd cu obiceiul copilăresc acelor sfințiți slujitori ai lui Dumnezeu și asemănîndu-se lor. Căci copiii cei ce erau cu dînsul l-au hirotonisit episcop, iar el pe unii dintr-înșii i-a făcut prezbiteri, iar pe alții diaconi, și aducea la dînsul și pe alți copii elini, care erau încă nebotezați. Atunci el îi boteza cu apă din mare, zicînd asupra lor cuvintele de la Taina Sfîntului Botez, precum auzise de la prezbiterul din biserică; apoi adăuga și oarecare învățătură pentru dînșii, pe cît putea înțelegerea copilărească.

În acea vreme, era patriarh în Alexandria cel întru sfinți părintele nostru Alexandru; acesta din întîmplare privind de la un loc înalt spre malul mării și văzînd jucăriile copilărești, se mira de cele ce se făceau de dînșii; apoi văzînd botezul ce se făcea de Atanasie, îndată a poruncit ca să prindă pe toți copiii cu episcopul lor și să-i aducă la sine. Deci, i-a întrebat ce făceau în jocurile lor? Iar ei, ca copiii, întîi se temeau, iar după aceea au spus toate, cum pe Atanasie l-au pus episcop și cum acela a botezat pe copiii cei elini. Iar patriarhul, cercetîndu-i cu dinadinsul, se sîrguia să știe pe care i-a botezat, cum îi întreba el înaintea botezului și ce răspundeau aceia; și a cunoscut că se săvîrșiseră toate după legea credinței noastre. Deci, sfătuindu-se cu clerul său, patriarhul a socotit ca bun Botezul copiilor și adevărat, apoi l-a întărit prin ungerea cu sfîntul mir.

După aceea, chemînd pe părinții lui Atanasie, l-a încredințat lor, ca întru bună învățătura cărții crescîndu-și copilul lor, să-l aducă iarăși la dînsul, și mai ales la Sfînta Biserică a lui Dumnezeu, după ce va crește. Pentru că mai dinainte vedea în el darul lui Dumnezeu și așa s-a și făcut.

După ce Atanasie a învățat carte din destul și la toată filosofia cea din afară s-a deprins, l-au dus părinții la Preasfințitul Patriarh Alexandru, ca și Ana pe Samuil, și în

dar l-au dăruit lui Dumnezeu. Atunci patriarhul l-a făcut cleric, în care rînduială s-a luptat cu ereticii, din tinerețe, ca un viteaz ostaș, și a răbdat multe de la dînșii, încît nu se pot spune toate; dar nici nu se cade a trece sub tăcere cîteva nevoițe mai alese și fapte ale lui.

În acea vreme, Arie tulbura Biserica lui Dumnezeu cu eresul său, care hulea pe Fiul lui Dumnezeu, zicînd că: "A fost o vreme, cînd Fiul n-a fost și cum că dintru ființă s-a făcut". Pentru care pricină s-a adunat soborul cel dintîi, în cetatea Niceei (325), din porunca marelui Constantin; la care a venit și Sfîntul Atanasie, fiind diacon atunci al Bisericii Alexandrenilor, împreună cu Alexandru, episcopul lui. Și ca un fierbinte apărător al sfintei și drepte credințe, Atanasie s-a nevoit mult împotriva lui Arie, împreună cu soborul sfinților părinți, care a blestemat pe Arie și l-a osîndit.

Însă meșteșugărețul acela de eretic, deși a fost biruit și a fost abia viu, dar nici așa din răutate n-a încetat; căci prin ucenici și prin cei de un gînd cu el își vărsa veninul eresurilor sale pretutindeni; căci avînd mulți mijlocitori pentru sine la împărat și, mai ales pe Eusebiu, episcopul Nicomidiei, cu alți episcopi de același eres, prin aceștia își mijlocea milă la marele Constantin, ca adică să fie iertat de surghiun și să se întoarcă în Alexandria. Pentru că Eusebiu încredința pe împărat, cu înșelăciune, cum că Arie nu are nici o învățătură potrivnică, nici nu propovăduiește ceva neunit cu Biserica, ci spunea că din zavistie răbda nevoi de la episcopi și cum că cearta este numai pentru cuvintele cele scolastice, iar nu pentru credință.

Împăratul fiind bun cu inima și fără răutate, neștiind meșteșugirile și vicleșugurile lor cele eretice, a crezut minciuna și a poruncit să nu mai fie întrebare prin cuvinte, ca să nu fie bisericilor dezbinare; deci cu milă a poruncit să se întoarcă Arie la locul său în Alexandria.

Acest rău eretic a ajuns să tulbure de obște Biserica din Alexandria. Greu lucru era acela și dureros drept-credincioșilor, iar mai ales Sfîntului Atanasie, ca unui înarmat ostaș al lui Hristos și apărător tare al învățăturilor celor drepte ale bune credințe, căci acesta, și cu limba cea de Dumnezeu înțeleptită și cu mîna cea bine scriitoare, gonea lupul acela, prin scrisorile sale și prin propovăduire, văzînd răutatea lui; apoi îndemna pe Preasfințitul său arhiepiscop Alexandru ca să scrie la împăratul, arătînd că

slăbiciunea împăratului este pricinuitoare basmelor eretice, fiindcă crede pe Arie, cel ce s-a lepădat de dreapta credință și chiar de Dumnezeu; deci, uitînd împăratul că Arie este lepădat de toți sfinții părinți, îl primește și îl lasă ca să tulbure învățăturile părinților cele neclătinate.

Atunci împăratul, fiind îndemnat de Eusebiu ereticul, a scris către dînșii cuvinte mai aspre, îngrozindu-i prin scoaterea din cinstea lor, de nu vor tăcea. Însă aceasta a făcut-o dreptcredinciosul și bunul împărat nu slujind mîniei, nici pe arieni iubind, ci avînd rîvnă, deși nu după judecată, că adică bisericile să fie fără dezbinare, cu dreaptă inimă iubind pacea acolo unde nicidecum nu se putea să fie pace; căci cum putea fi erezia cu dreapta credință la un loc?

După aceasta, preasfințitul Alexandru a răposat, iar după dînsul Sfîntul Atanasie a luat scaunul, alegîndu-se de toți cei drept-credincioși cu un glas, ca un vrednic vas păstrător de mir. Atunci semănătorii de neghină cei ascunși, adică arienii, au tăcut pînă la o vreme, nefăcînd război pe față cu Atanasie. Apoi, îndemnîndu-i diavolul, și-au descoperit vicleșugul și otrava răutății, care se încuibase înăuntrul lor, de vreme ce Preasfințitul Atanasie nu primea la împărtășire bisericească pe Arie cel fără de lege, deși avea scrisori împărătești ca să fie primit.

Drept aceea, a început pretutindeni a ridica învrăjbiri asupra celui nevinovat și a face zavistii cumplite, sîrguindu-se ca să-l gonească nu numai de pe scaun, ci și din cetate, pe cel ce era vrednic de cereștile locuințe. Dar el era nemișcat, cîntînd ca David: De s-ar rîndui asupra mea tabără, nu se va înfricoșa inima mea. Iar începător al sfatului celui viclean era Eusebiu, cel mai sus pomenit, care numai numele de drept-credincios purta, iar cu lucrul era rău credincios și vas al necurăteniei.

Acela, cu cei de un gînd cu sine, intrînd la împăratul, și găsind vreme potrivită, tulbura toate, ca să dea jos pe Atanasie de pe scaun. Căci socotea ereticul că de îl va supăra pe Atanasie, lesne îi va birui și pe ceilalți credincioși, iar învățătura lui Arie o va întări. Drept aceea, a adus asupra dreptului clevetiri nedrepte și a alcătuit pricini mincinoase, precum ereticilor se părea că este de crezut. Apoi a cumpărat cu bani pe următorul eresului lui Meletie, adică pe Ision și pe Evdemon cel bogat în vicleșug, cum și pe Calinic, prea renumitul în răutate.

Iată greșelile ce se puneau asupra lui Atanasie: Mai întâi zicea că silește pe egipteni ca să dea odăjdii Bisericii Alexandriei, spre îmbrăcarea preoților, adică veșminte de in, catapetesme de altar, perdele și alte podoabe bisericesti. Al doilea, că nu este voitor de bine al împăratului și că scrisorile împărătești le defaimă. Al treilea, că este iubitor de argint și că a trimis spre pază un sicriu plin cu aur la unul din prietenii săi. La acestea s-a adăugat a patra pricină, aceea adusă de Ishiran, mincinosul preot al Mariotului; pentru că acel viclean și înșelător, meșter întru răutate, luînd nume de preot fără de obișnuita sfințenie asupra sa și lucrînd multe lucruri de rușine și cumplite, nu numai s-a arătat vrednic de lepădare și de ocară, ci și de nemilostivă pedeapsă.

Fericitul Atanasie, înștiințîndu-se de cele spuse despre dînsul, fiind sîrguitor cercetător al acestora, și ca o piatră de Lidia, precum se zice, a trimis pe Macarie, prezbiterul, la Mariot; ca, cercetînd cu dinadinsul, să știe toate lucrurile cele rele ale lui Ishiran. Iar acesta, temîndu-se de cercetare și de muștrare, a fugit de acolo și mergînd în Nicomidia, la Eusebiu, episcopul, s-a apropiat de Atanasie, strigînd fără rușine asupra lui, clevetindu-l și amar ocărîndu-l; pentru că într-acest fel este răutatea vrăjmașului și cînd nu are adevărată fățarnicie, atunci se ține de minciună și pe față se într-armează asupra adevărului. Iar Eusebiu și cei cu dînsul au socotit pe Ishiran ca pe un preot adevărat, deși era depărtat de Dumnezeu și călcător de sfințitele pravile; apoi îl cinstea pe acela foarte mult, pentru că este firesc ca fiecare să iubească pe cel asemenea cu sine, sau în răutate sau în bunătate.

Drept aceea, ei arzînd de mînie asupra lui Atanasie, din multă urîciune, o! ce plin de mare bucurie au văzut pe Ishiran! Pe acest suflet plin de îndrăzneală îl înteteau cu nădejdea bunătăților și cu treaptă de episcopie făgăduiau a-l cinsti, numai de ar putea ca să alcătuiască vreo năpăstuire și clevetire asupra dreptului, dîndu-i ca plată începătoria peste multe suflete și treapta episcopiei, pentru clevetire și grăire de rău.

El fiind meșter la un lucru ca acela, se încuraja, aruncînd minciuni asupra lui Atanasie, celui nevinovat și zicînd că Macarie prezbiterul, după porunca lui, năvălind tîlhărește asupra bisericii lui Ishiran, l-a scos cu mare mînie din altar, apoi Sfințita Masă a răsturnat-o și a prăvălit-o la pămînt, iar paharul dumnezeieștilor Taine l-a sfărîmat și sfințele cărți cu foc le-a ars. Această clevetire a lui Ishiran primind-o ca un adevăr

urătorii lui Atanasie, și alte clevetiri aruncînd, s-au apropiat de împăratul Constantin, clevetind asupra Sfîntului Atanasie, și prin aceea mai ales întăriteau pe împăratul spre mînie, căci ziceau: "Atanasie defaimă scrisorile stăpînirii voastre, nu ascultă poruncile împărătești, neprimind pe Arie la împărtășirea bisericească". Împăratul la început s-a tulburat puțin, apoi, socotind lucrul acela, era întru nepricepere; pentru că știa faptele bune ale lui Atanasie, dar și cuvintele celor ce cleveau asupra lui le socotea că sînt vrednice de credință.

Drept aceea, el ținea calea de mijloc, încît nici pe Atanasie nu-l osîndea, nici nu nesocotea cercetările cele pentru dînsul. De vreme ce atunci erau sărbători în Ierusalim și din toate părțile se adunau episcopi, a poruncit acestora ca, adunîndu-se în Tir, să facă cercetare despre marele Atanasie; la fel și despre Arie, să judece dacă este cu adevărat precum învață acela în hotarele sfintei credințe și dacă se ține de învățăturile cele drepte ale adevărului; și dacă a suferit surghiun din zavistie, apoi iarăși să fie primit de cler și de sobor, după aceea să se unească cu celălalt corp bisericesc; iar de vedeau împotrivire și că învață cele îndărătnice, apoi să fie judecat după sfintele legi și să-și ia pedeapsa cea vrednică după faptele sale.

Sosind atunci al 30-lea an al împărăției lui Constantin, în care se adunaseră din diferite cetăți episcopii în Tir, Macarie, prezbiterul, fu adus de ostași cu mîinile legate; iar între ei era și voievodul, vrînd să judece împreună cu episcopii, la fel și alții din alte stăpîniri mirenești; atunci au stat de față și clevetitorii și judecata a început.

Deci, chemară pe Atanasie, pîrît mai întîi pentru îmbrăcămințile cele bisericești și pentru perdele, apoi pentru iubirea de averi cu nedreptate; dar îndată cea clevetire s-a văzut că e mincinoasă și cu încredințare s-a arătat neomenia lor. Deci, aceasta astfel fiind, a venit în ceasul acela de la împărat o scrisoare la judecată, prin care defăima mult pe clevetitori, iar pe Atanasie îl apăra de pricinile cele nedrepte.

Apoi cu blîndețe și cu prieteșug îl chema la împărat, căci doi prezbiteri din Biserica Alexandriei, Apis și Macarie (nu acesta care se adusesse legat la judecată, ci altul cu același nume), venind în Nicomidia, au spus împăratului toate cele despre Atanasie: cum învrăjbitorii au scornit lucruri mincinoase asupra sfîntului bărbat și au făcut sfat viclean. Iar împăratul cunoscînd adevărul și clevetirea care ieșise din zavistie,

a trimis o scrisoare către episcopii care se aflau la judecată în Tir; deci, cînd s-a citit scrisoarea la judecata aceea, îndată pe eusebieni i-a cuprins frica și nu știau ce să facă; însă de multă zavistie pornindu-se, nu încetau din sălbăticia lor, nici nu s-au socotit că au fost biruiți și rușinați, ci întorcîndu-se la alte minciuni, cleveau asupra prezbiterului Macarie, cel adus la judecată și de față se punea și Ishiran; iar martori erau eusebienii, pe care Atanasie mai înainte i-a îndepărtat ca pe niște mincinoși și nevrednici de credință. Apoi, Atanasie vrea ca să se dovedească cu încredințare de este Ishiran preot cu adevărat și pentru pricina aceasta singur făgăduia să răspundă.

Acestea grăindu-le el, judecătorii n-au voit astfel, ci făceau judecata asupra lui Macarie. Și slăbind clevetorii cu minciuni, era trebuință ca să se facă cercetare la locul acela unde ziceau că s-a făcut de către Macarie risipirea altarului, adică în Mariot. Dar văzînd Atanasie că sînt trimiși în Mariot clevetorii care erau blestemați, și nesuferind nedreptatea ce se făcea, a zis: "S-a stins dreptatea, adevărul s-a călcat, a pierit dreapta judecată, a fugit de la judecători legiuita cercetare și privirea cu de-amănuntul a lucrurilor; căci nu este cu cuviință ca acel ce voințește să se îndrepte să fie în legături, iar clevetitorilor și vrăjmașilor să se dea dreptate și tot ei să judece pe cel ce-l clevetesc".

Acestea le spunea marele Atanasie pe față și la tot soborul le mărturisea. Deci, văzînd că nimic nu sporește, înmulțindu-se învrăjbitorii și zavistnicii asupra lui, s-au dus în taină la împărat; atunci soborul acela, sau mai bine așa zice acea vicleană adunare, a judecat pe Atanasie în lipsă.

Și făcîndu-se în Mariot cercetare nedreaptă pentru faptul cel spus înainte și făcîndu-se toate după voia și pofta vrăjmașilor, a judecat ca Atanasie să fie scos cu desăvîrșire din scaun, cînd ei înșiși erau vrednici de îndepărtare. Apoi au mers la Ierusalim, unde pe Arie, luptătorul de Dumnezeu, l-au primit la împărtășirea bisericască, aceia care numai cu limba se numeau dreptcredincioși, iar la soborul care a fost în Niceea, cu prefacere au iscălit că primesc cuvintele "de-o ființă".

Dar cei ce țineau credința cea dreaptă cu inima și cu gura, aceia luînd aminte la cuvintele și povestirile lui Arie și cu dinadinsul pe acelea judecîndu-le, au cunoscut înșelăciunea care se tănuia sub ascunderea cuvintelor celor multe și vîinînd pe acela, ca pe o vulpe, l-au văzut ca pe un vrăjmaș al adevărului. Apoi o altă scrisoare a venit de la

împăratul, spunînd lui Atanasie să vină la dînsul (căci Atanasie nu ajunsese la împărat); la fel și tuturor cleveților și judecătorilor le porunca ca degrabă să vină înaintea lui.

Această veste a adus multă frică soborului, pentru că se temeau învrăjbitorii, care făcuseră judecată nedreaptă, ca să nu se vădească nedreptatea lor; de aceea cei mai mulți s-au dus la locul lor. Iar Eusebiu și Teognis, episcopul Niceei și ceilalți, pentru unele pricini găsite cu meșteșug, au voit să zăbovească în acel loc nu puțină vreme, iar împăratului i-au răspuns prin scrisori. În acea vreme Atanasie fiind înaintea împăratului, în Nicomidia, s-a apărat cu dreptate și curaj de clevetirea cea privitoare la aur. Dar Eusebiu zăbovind mult, și la împărat voind să vină, împăratul a trimis pe Atanasie cu scrisorile sale în Alexandria, la scaunul lui, dovedind toate clevetirile cele asupra lui ușoare și nedrepte.

Deci, șezînd Sfîntul Atanasie pe scaunul său, fiind și Arie în Alexandria, multă tulburare și gîlceavă se făcea de arieni în popor. Iar fericitul Atanasie, nesuferind să vadă nu numai Alexandria, ci și Egiptul tulburat de Arie, a înștiințat despre toate prin scrisoare pe împărat, îndemnîndu-l să facă izbîndire luptătorului de Dumnezeu și tulburătorului de popor. Atunci a venit în Alexandria fără întîrziere poruncă de la împărat ca să ducă pe Arie legat la judecata împărătească.

Arie fiind dus din Alexandria la împărat, cînd era în Cezareea, s-a întîlnit cu Eusebiu, episcopul Nicomidiei, cu Teognis al Niceei și cu Maris, episcopul Calcedonului, cei de un gînd cu el, și, sfătuindu-se împreună, alte clevetiri au alcătuit asupra lui Atanasie, netemîndu-se de Dumnezeu, nici cruțînd pe bărbatul cel nevinovat, ci o dorire avînd, să acopere adevărul cu minciuna, precum zice dumnezeiescul Isaia: Zămislesc osteneală și nasc fărădelege, cei ce și-au pus nădejdea lor în minciună. Deci, aceia au zis: " Să ne acoperim cu minciuna". Acea sîrguință aveau acei eretici fărădelege, adică să dea jos pe fericitul Atanasie de pe scaunul său, ca mai mare putere să aibă asupra credincioșilor.

Drept aceea, Arie a mers la împărat, vrînd ca să se justifice, iar Eusebiu și cei cu dînsul să ajute nedreptății lui Arie; iar asupra lui Atanasie și asupra adevărului să mărturisească minciună pe față. Deci, cînd au stat înaintea împăratului, îndată au fost

întrebați de sobor ce au făcut în Tir și ce au lucrat acolo, ce fel de judecată au făcut pentru Atanasie.

Iar ei au răspuns, zicînd: "Pentru celelalte greșeli ale lui Atanasie, o! împărate, nu ne mîhnim, ci numai pentru Sfîntul Altar, pe care el l-a risipit și pentru paharul cel cu Sfintele Taine pe care l-a sfărîmat în bucăți; apoi pentru că grîul ce se trimitea după obicei din Alexandria la Constantinopol l-a oprit a se trimite și l-a ținut la sine, de această mîhnire sîntem cuprinși; acestea ne întristează, ele rănesc sufletul nostru. Martor la aceste fapte rele ale lui sînt: Adamatie, Anuvion și Arvestion; iar pentru toate acestea fiind vădit de către episcopi, a fugit de judecata cea vrednică după faptele sale, însă de scoaterea din scaun n-a putut fugi, ci de obște s-a lepădat de tot soborul, ca unul ce a îndrăznit niște lucruri rele ca acestea".

Acestea grăindu-se, împăratul mai întîi tăcînd, se tulbura în sine, apoi neputînd să îmblînzească pe clevetitori, a zis ca Atanasie să fie trimis o vreme în Galia; dar nu pentru că a crezut clevetirea și nici de mînie nu era cuprins, ci ca Biserica să aibă pace, precum cu dovadă mărturisesc cei ce știu rînduiala împărătească. Pentru că vedea împăratul cîți episcopi s-au sculat împotriva lui Atanasie și cîtă gîlceavă era pentru dînsul în poporul Alexandriei și al Egiptului. Deci, vrînd să aline o furtună ca aceea și să potolească tulburarea pricinuită de atîția episcopi, a zis sfîntului să se îndepărteze din cetate cîtăva vreme.

După aceasta, împăratul s-a dus din viață, după 30 de ani de domnie, iar de la naștere avînd 65 de ani. El după moarte a lăsat moștenitori ai împărăției sale pe cei trei fii: Constantin, Constanțiu și Constans, căroră le-a împărțit împărăția; iar celui mai mare fiu, Constantin, i-a dat cea mai mare parte din împărăție. Și pentru că nu era nici unul din fii la sfîrșitul lui, testamentul lui l-a încredințat unui prezbiter, care avea sufletul în taină vătămat de reaua credință a lui Arie.

Și precum ascundea eresul, așa și testamentul împărătesc l-a tăinuit; apoi, fiind de mulți întreat, dacă împăratul la moartea lui a făcut vreun testament, el n-a spus. Și avea pe ascuns părtași la acest lucru pe oarecare din famenii împărătești. Întîrziind cel mai mare fiu, Constantin, să vină la tatăl său care murise, Constanțiu din Antiohia s-a grăbit și a venit mai înainte de toți. Aceluia preotul i-a dat în ascuns testamentul

împăralesc, iar pentru aceasta cerea un dar de la dînsul, ca și el să se apropie de arieni și să le ajute; apoi să mărturisească precum că Hristos nu este Dumnezeu, nici Stăpîn a toate, ci făptură, iar nu făcător.

O! neînțelegere și nebunie! Cel mai sus zis Eusebiu și ceilalți cu dînsul așteptau ca să alcătuiască și să întărească învățătura credinței lui Arie; însă numai dacă noul împărat ar întări surghiunirea lui Atanasie, care, după ei, cu dreptate și foarte bine s-ar fi făcut.

În acea vreme au atras la credința lor pe cel ce era mai mare în palatele împărătești, și de la acela și pînă la ceilalți fameni a intrat boala ereziei lui Arie, care prin firea lor erau lesnicioși spre primirea răului.

Apoi și soția împăratului îndărătnicindu-se, s-a umplut de acea vătămare eretică. După aceea, la sfîrșit, chiar împăratul se înșelă de socoteala ariană și s-a ridicat asupra Domnului Hristos, Stăpînul său; încît s-a împlinit cuvîntul dumnezeiescului Ieremia: Păstorii au făcut păgînatate asupra Mea; deci, la arătare a poruncit ca să fie primită învățătura lui Arie și așa toți episcopii ca dînsul înțelegeau, iar pe cei ce nu se vor supune, să-i silească a o primi.

În acea mare furtună și tulburare, cîrmacii bisericești (patriarhii) erau aceștia: Maxim al Ierusalimului (333-350), Alexandru al Constantinopolului (327-337), și acesta de care vorbim, adică Atanasie al Alexandriei (328-373), care deși era în surghiun, însă nu lăsase cîrma bisericii, cu cuvîntul și cu scrisul îndreptînd dreapta credință. Iar Eusebiu al Nicomidiei, cu cei ce erau cu dînsul, pentru a sa rea credință, cu osîrdie se nevoia ridicînd război asupra celor dreptcredincioși, pentru că nu era acolo cineva ca să stea împotriva lui Arie; căci mulți dintre stăpînitori se alipiseră de dînsul, iar Atanasie era în surghiun.

Dar Atotînțeleptul Dumnezeu a risipit sfaturile lor, tăind răutatea și viața lui Arie, a cărui limbă hulitoare cu cît scotea cuvinte asupra dreptei credințe, cu atît mai mult cele dinăuntru s-au vărsat și zăcea ticălosul aruncat în locurile cele murdare; apoi, cu judecată dreaptă, limba cea neînfrînată a tăcut și vasul cel rău, plin de gunoiul vicleanului, după vrednicie s-a deșertat. Astfel, acel începător de eres lepădîndu-și sufletul și trupul pierind cu ticăloșie, Eusebiu și cei de o răutate cu dînsul au luat singuri

toată osteneala pentru apărarea și lățirea eresului, avînd pe famenii împărătești ca pe niște mîini, care le ajutau foarte mult.

Și multă sîrguință aveau, cum ar putea să astupe gura lui Atanasie, ca să nu învețe dreapta credință; însă Dumnezeu, purtătorul de grijă al tuturor, a înduplecat inima celui mai mare fiu al marelui împărat Constantin, care avea același nume de Constantin, și precum cu anii și cu înțîietatea era cel mai mare dintre frați, așa și cu stăpînirea împărătească mai întîi, avînd stăpînirea cea de sus a Galiei (337-340).

Acela a eliberat pe Sfîntul Atanasie din surghiun și l-a trimis la scaunul Alexandriei, cu scrierile acestea: "Biruatorul Constantin scrie Bisericii Alexandriei și poporului să se bucure; socotesc că nici unul nu este între voi, care să nu știe faptele marelui propovăduitor al dreptei credințe și învățătorul legii lui Dumnezeu, adică Atanasie, căruia nu de mult i s-a întîmplat ca să vină asupra lui război de obște de la vrăjmașii adevărului și cum i s-a poruncit să petreacă în Galia cu mine, ca să poată o vreme scăpa de nevoia ce se afla asupra capului lui, iar el n-a fost osîndit cu totul la izgonire; dar i-au dat pace, nelăsînd să vină asupra-i nimic din cele fără de voie, deși este răbdător cu adevărat ca nimeni altul, căci cu dumnezeiască rîvnă aprinzîndu-se, orice fel de greutate cu înlesnire putea suferi; chiar fericitul Constantin, tatăl nostru, voia să-l întoarcă degrabă la scaun, însă venind la sfîrșitul vieții lui și neajungînd ca să-și îndeplinească gîndul pentru dînsul, mie, moștenitorul său, mi-a lăsat lucrul acesta, dîndu-mi desăvîrșită poruncă pentru bărbatul acesta; deci, vă poruncesc ca acum, cu toată cinstea și cu luminate întîmpinări, să-l primiți".

Cu o scrisoare împărătească ca aceasta Sfîntul Atanasie a ajuns la Alexandria și l-a primit cu bucurie soborul credincioșilor. Iar cîți erau de credința cea arienească, adunîndu-se între dînșii, iarăși au ridicat asupra lui războaie și tulburări, iar pricinile clevetirii asupra sfîntului le dădeau eusebieni, zicînd că fără judecata soborului s-a întors la scaun și numai după voia sa a intrat în biserică; apoi cleveteau pe fericitul despre o mîină moartă, ca și cum prin aceea ar face farmece și vrăji, fiind singuri ticăloșii cu adevărat vrăjitori și fermecători.

Iar mîina aceea ziceau că ar fi a lui Arsenie, un cleric, ca și cum cu un meșteșug oarecare al lui Atanasie ar fi fost mîina aceea tăiată; și aceasta au adus-o vrăjmașii la

auzul împăratului Constanțiu, și cu osîrdie îl rugau ca îndată să osîndească pe Atanasie la veșnicul surghiun; însă împăratul a poruncit ca mai întîi să se facă cercetare pentru acesta: și, de se va afla Atanasie vinovat de păcatul ce s-a zis, atunci după lege să primească judecată.

A trimis pe un bărbat Arhelau, unul din casnicii săi, împreună cu Non, cîrmuitorul din Fenicia, spre încredințată cercetare a lucrului acestuia. Aceia cînd au ajuns în Tir, unde aștepta Atanasie, au amînat cercetarea puțină vreme, pînă ce vor veni din Alexandria clevetorii cei așteptați, care ziceau că acea fărădelege a lui Atanasie, adică tăierea mîinii lui Arsenie și farmecele, ei înșiși cu ochii lor le-au văzut; însă această amînare a cercetării s-a făcut prin dumnezeiasca rînduială, precum și sfîrșitul va arăta.

Căci Dumnezeu de sus privind pe toți și izbăvind pe cel năpăstuit de cei ce îi făceau strîmbătate, a îndelungat vremea pînă ce Arsenie, despre care potrivit cleveteau asupra lui Atanasie, avea să fie în Tir; iar Arsenie acela era unul din clevetorii Bisericii Alexandriei, citeț cu rînduiala, care făcînd o fărădelege mare, avea să aibă judecată nemilostivă și pedeapsă, de care temîndu-se, a fugit, nefiind știut de nimeni multă vreme; iar viclenii potrivit ai lui Atanasie, fiind isteți întru răutate și neașteptînd ca Arsenie să se mai arate de rușine pentru păcatul cel făcut cu îndrăzneală, au spus că este a lui mîna cea moartă, iar pe Atanasie pretutendeni îl propovăduiau că a făcut o fărădelege urîță; însă străbătînd vestea prin toate părțile, cum că Atanasie pentru mîna cea tăiată a lui Arsenie suferă judecată, a auzit și acel Arsenie, care se ascundea în locuri neștiute; iar el, milostivindu-se spre părintele și făcătorul său de bine, apoi durîndu-l inima pentru adevărul cel ce cu nedreptate se biruia de minciună, a ieșit din locurile cele ascunse, în care se ascundea și, pe ascuns venind în Tir, lui Atanasie singur s-a arătat deosebit, căzînd la sfintele lui picioare.

Deci, fericitul Atanasie bucurîndu-se de venirea lui, i-a poruncit ca să nu se arate înainte de judecată. Iar urîciunea potrivitilor prea înrăutățită nu se alina, ci ei nu se săturau de mincinoase clevetiri asupra lui Atanasie, adăugînd mai multă răutate și minciună; căci au momit ticăloșii eretici pe o femeie fără rușine, ca să zică despre Atanasie cum că el, găzduind la dînsa, a silit-o și a făcut fărădelege.

Deci, cînd judecătorii și clevetitorii au stat de față, s-a adus înăuntru femeia aceea plîngînd și jeluindu-se asupra lui Atanasie, pe care niciodată nu-l văzuse, nici nu știa ce fel este la chip; iar ea zicea: "L-am primit pe el în casa mea, pentru Dumnezeu, ca pe un bărbat cinstit și sfînt, dorind să dea casei mele binecuvîntare și iată că cele rușinoase am primit de la dînsul; pentru că fiind miezul nopții, a venit la mine pe cînd dormeam și cu sila m-a batjocorit, nescotîndu-mă nimeni din mîinile lui, căci toți cei din casa mea dormeau cu somn greu".

Astfel, pe cînd ea fără rușine bîrfea și clevetea, un prieten al lui Atanasie, anume Timotei, prezbiterul, stînd cu dînsul dinafară de ușă și auzind clevetirea aceea, s-a pornit cu duhul și fără de veste intrînd înăuntru, a stat înaintea clevetitoarei aceleia, ca și cum era Atanasie, și zicea către dînsa cu îndrăzneală: "Femeie, eu te-am silit întru această noapte, precum tu grăiești? Eu?". Iar ea fără rușine a strigat către judecători, zicînd: "Acesta este nelegiuitul, acesta este vrăjmașul curăției mele, acesta, iar nu altul este cel ce a găzduit la mine; care pentru facerea de bine a mea, cu batjocură mi-a răsplătit".

Acestea auzindu-le judecătorii, au rîs, iar potrivnicii s-au rușinat foarte mult, pentru că s-a descoperit minciuna lor și li s-a făcut rușine și ocară; deci toți mirîndu-se de acea nedreaptă clevetire, n-au socotit lui Atanasie acel păcat. Dar ce au făcut potrivnicii? Pe cea dintîi rușine vrînd s-o acopere, cu a doua clevetire au început a mostra pe sfîntul bărbat pentru farmece, și au adus la mijloc o mîină moartă, lucru urît și de spaimă la vedere și cu acea mîină fără rușine arătau asupra sfîntului, zicînd: "Aceasta o! Atanasie te vădește pe tine, aceasta te prinde și te ține tare, ca să nu scapi de judecată; de aceasta nici cu cuvintele, nici cu meșteșugul, nici cu alt vicleșug nu vei putea să scapi.

Știu toți pe Arsenie, căruia tu cu nedreptate și cu nemilostivire i-ai tăiat mîna aceasta. Deci, spune acum la ce lucru aveai trebuință de aceasta? Și pentru care pricină ai tăiat-o?". Iar el cu glas blînd, precum se cădea unui bărbat următor lui Hristos, Domnul său, Celui judecat oarecînd de iudei, Care nu s-a împotrivit nici nu a strigat, ci ca o oaie spre înjunghiere S-a dus, pe de o parte tăcînd, iar pe de alta cu blîndețe

răspunzînd, zicea: "Cine este dintre voi care știe pe Arsenie bine? Sau cine este ca să spună cu adevărate că această mîna este a lui?"

Deci, pe cînd mulți se sculau de pe scaunele lor și ziceau că știu bine pe Arsenie și că aceasta este mîna lui, îndată Atanasie luînd perdeaua, a poruncit lui Arsenie ca să stea în mijloc. Deci, Arsenie a stat în mijlocul judecării aceleia viu și sănătos, avînd amîndouă mîinile întregi. Iar fericitul căutînd spre clevetitori, le-a zis: "Nu este acesta cel cunoscut tuturor alexandrinilor, nu este acesta Arsenie? Nu este acesta căruia voi ziceți că îi este mîna tăiată?". Și a poruncit lui Arsenie ca mai întîi mîna dreaptă, apoi mîna stîngă să-și întindă și Atanasie a strigat, ca și cum chemînd pe cei ce erau departe de adevăr: "Iată, o! bărbaților și Arsenie, iată și mîinile lui care nicidecum nu au cunoscut tăiere; arătați voi pe Arsenie al vostru de-l aveți și spuneți a cui este cea mîna tăiată, care pe voi singuri, ca pe cei ce ați făcut cea tăiere vă osîndiți".

Atunci toți s-au umplut de negrăită rușine și acoperindu-și fețele, au ieșit de la judecată și au rămas numai purtătorii de arme. Iar poporul cel plin de amăgire arienească, văzînd pe episcopi și pe judecători ieșind cu mîhnire, a înconjurat pe Atanasie, dosădindu-l cu cuvinte aspre; numindu-l vrăjitor și fermecător mincinos și multe alte cuvinte scoțînd asupra lui și ocărîndu-l și mîinile ridicîndu-le ca să-l sfîșie și să-lucidă.

Și cu adevărat o făceau și aceea de nu i-ar fi îmblînzit Arhelau, omul cel împărătesc, și de n-ar fi răpit pe Atanasie din mijlocul lor. Arhelau, bun cu obiceiul, văzînd nevinovăția lui Atanasie, cum și mulțimea învrăjbitorilor și răutatea lor cea neîmblînzită, l-a sfătuit ca, tăinuindu-se, să fugă și să se ascundă acolo, unde n-ar putea nimeni să-l afle. Deci, luînd pe Atanasie, l-a scos afară din cetate, prin ieșiri ascunse, ferindu-se de poporul care se tulbura. Drept aceea, sfîntul a fugit, iar judecătorii cei nedrepti în altă zi adunîndu-se iar fără Arhelau, omul cel împărătesc, au judecat pe dreptul Atanasie, ca pe un desfrînat, vrăjitor și fermecător.

Și scriind pricinile osîndirii acestuia, le-au împrăștiat pretutindeni, închizînd cetățile și bisericile prin toate părțile; apoi au ridicat și au mîniat asupra lui și pe împăratul Constanțiu atît de mult, încît acesta făgăduia averi și cinste acelora care i-ar spune lui unde se află Atanasie, viu sau mort, și să-i aducă capul.

Iar el izgonindu-se, nu ca din hotarele stăpînirii grecești, ci ca din toată lumea, și tăinuindu-se într-o groapă adîncă, care altădată a fost fîntînă și acum se pustiise, fiind fără apă și uscată, multă vreme a stat ascuns, neștiind nimeni despre dînsul, decît numai un iubitor de Dumnezeu care-l hrănea acolo. Apoi, începînd unii a-l afla și a doua zi vrînd să-l prindă, căci era urmărit pretutindeni cu multă sîrguință, el prin dumnezeiasca purtare de grijă, ieșind noaptea din groapă s-a dus aiurea; apoi temîndu-se ca să nu-l afle și să-l prindă, s-a dus în locuri necunoscute.

Atunci împărătea la Apus cel mai mic frate, Constans, după moartea celui mai mare frate Constantin, care a fost ucis de ostași în Acvileea, lîngă rîul Alsa. Apoi fericitul Atanasie, mergînd în Europa, la Iuliu, papa al Romei și de însuși împăratul Constans apropiindu-se, toate cele despre sine le-a spus cu deamănuntul.

În acea vreme a fost în Antiohia sinodul episcopilor Răsă-ritului, care se adunaseră pentru sfințirea bisericii pe care marele Constantin a început a o zidi și a săvîrșit-o Constanțiu, fiul lui, iar atunci se făcea sfințirea; pentru care pricină s-au adunat acolo toți episcopii de la Răsărit, între care erau mulți arieni; aceia cu ajutorul împăratului, adunînd vicleanul lor sobor, iarăși au judecat pe Sfîntul Atanasie, care atunci era în Apus, și au trimis la papa Iuliu, în Roma, scrisori cu cleветiri asupra lui Atanasie și pornind pe papa ca să-l judece și el; iar la Alexandria, în locul lui Atanasie, mai întîi au ales pe Eusebiu din Emesa, bărbat învățat, dar acela n-a voit, știind ce fel de rîvnă are poporul Alexandriei pentru păstorul său Atanasie.

Apoi au pus în scaunul acela pe Grigorie din Capadocia, arian răucredincios, care neajungînd în Alexandria, l-a întîmpinat Atanasie; pentru că papa Iuliu cercetînd cu de-amănuntul cleветirile cele puse asupra lui Atanasie și cunoscînd că sînt mincinoase, a lăsat pe Atanasie la scaunul lui, cu scrisorile sale, prin care amenința foarte tare pe cei care au îndrăznit a-l alunga. Deci a fost primit sfîntul cu bucurie mare de credincioșii Alexandriei.

Potrivnicii înștiințîndu-se despre aceea, fiindcă acum murise povățuitorul lor, Eusebiu al Nicomidiei, s-au tulburat foarte și îndată au îndemnat pe împărat să trimită oaste cu Grigorie din Capadocia, ca să-l pună în scaun. Deci împăratul a trimis cu acel

eretic Grigorie, ales deeretici, pe un voievod anume Sirian, și mulțime de soldați înarmați, poruncindu-i să omoare pe Atanasie, iar lui Grigorie să-i dea episcopia.

Pe cînd în soborniceasca biserică din Alexandria se săvîrșea slujba cea de toată noaptea, fiind praznic și tot credinciosul popor cu păstorul său Atanasie priveghea în biserică, cîntînd, a venit Sirian voievodul, cu ostași înarmați ca la război; și înconjurînd biserica, a cruțat pe popor, vrînd numai pe Atanasie a-l căuta spre ucidere, dar Dumnezeu acoperindu-l, s-a tănuit de popor și a ieșit din biserică; a scăpat ca peștele din mijlocul mrejei și s-a întors iarăși la Roma. Iar răucredinciosul Grigorie, luînd scaunul Alexandriei ca un răpitor, s-a făcut tulburare cumplită în popor, care a ars o biserică ce se numea a lui Dionisie.

Sfîntul Atanasie a petrecut în Roma trei ani, cinstindu-se foarte mult de împărat și de către papa Iuliu. Și acolo avea prieten pe Sfîntul Pavel, arhiepiscopul Constantinopolului, care la fel era izgonit de pe scaun de către păgîni. Apoi, prin sfatul împăraților Constanțiu și Constans, s-a făcut sobor de către episcopii Răsăritului și ai Apusului în Sardica (Sofia, anul 343), despre mărturisirea credinței, cum și despre Atanasie și Pavel; și erau acolo episcopi din Apus mai mult de trei sute, iar din Răsărit mai mulți de șapte zeci, între care se afla și cel mai înainte pomenit, adică Ishiran, care în acea vreme era episcop al Mariotului.

Drept aceea, episcopii care se adunaseră din Asia, nici nu voiau să se vadă cu cei din Apus, pînă nu vor goni din soborul lor pe Atanasie și pe Pavel iar cei din Apus nici nu voiau să audă de cuvintele lor. Deci, s-au dus îndată cei din Răsărit în țara lor; dar ajungînd la Filipopol, cetatea Traciei, acolo adunînd soborul lor, sau mai bine zis vicleana adunare, au dat anatemei pe față cuvîntul "deoființă". O, răbdarea Ta, Hristoase, Împărate! Adică au blestemat mărturisirea celor ce zic că Fiul este deoființă cu Tatăl. Apoi acea păgînătate a lor au trimis-o pretutindeni, celor care erau sub ascultarea lor.

Despre acestea înștiințîndu-se sfinții părinți, care erau în Sardica, mai întîi au dat anatemei acel sobor eretic și de Dumnezeu hulitor, cum și rău slăvitoarea lor mărturisire; apoi pe clevetitorii lui Atanasie i-au scos din treptele lor, iar hotărîrea sfintei

credințe făcută în Niceea întărind-o mai bine, au propovăduit pe Dumnezeu Fiul, că este deoființă cu Dumnezeu Tatăl, în putere și în dumnezeire.

După toate acestea, Constans, împăratul Apusului, prin scrisorile sale, a rugat pe fratele său Constanțiu, împăratul Răsăritului, ca să poruncească lui Atanasie și Pavel să se întoarcă la scaunele lor. Iar Constanțiu neprimind întoarcerea lor, împăratul Constans i-a scris înapoi cu cuvinte mai aspre, zicînd: "De nu mă vei asculta de voie, atunci chiar și nevrînd tu, voi pune pe fiecare dintr-înșii în scaunul lor, pentru că cu putere și cu arme voi veni asupra ta".

Atunci împăratul Constanțiu, temîndu-se de îngrozirea fratelui său, a primit pe Sfîntul Pavel, care venise mai înainte, și la scaunul său cu cinste l-a trimis; iar pe Sfîntul Atanasie cu scrisorile sale, l-a chemat la sine de la Roma, și vorbind cu dînsul, l-a văzut că este bărbat foarte înțelept și de Dumnezeu insuflat și s-a mirat de înțelepciunea lui cea mare; apoi a făcut multă cinste, întorcîndu-l la scaunul lui cu slavă, și chiar el însuși l-a petrecut și a scris către poporul Alexandriei și către toți episcopii și boierii care erau în Egipt, către Nestorie, Augustalie și către stăpînitorii care erau în Tebaida și în Libia, ca să primească pe Atanasie cu multă cinste și cucernicie.

Fericitul întărindu-se cu acele scrisori împărătești, s-a dus prin Siria, prin Palestina și apoi în Sfînta Cetate a Ierusalimului, unde a fost primit cu dragoste de Preasfințitul Maxim Mărturisitorul, episcopul Ierusalimului; și și-au spus unul altuia primejdiile și ispitele care le-au pătimit pentru Hristos; apoi prea sfințitul patriarh, chemînd pe episcopii Răsăritului, aceia care de frica arienilor s-au învoit la alungarea lui Atanasie, i-a făcut prieteni cu Atanasie și care i-au dat lui vrednica cinste; iar el cu bucurie le-a iertat toate greșelile.

A venit apoi în Alexandria, la scaunul său, cu multă cinstire, întîmpinîndu-l tot poporul cu negrăită bucurie; și adunîndu-se toți episcopii și boierii, la primirea lui, l-au dus înăuntru cu cinste. Aceasta a fost a treia izgonire a Sfîntului Atanasie, după celelalte două și astfel a fost întoarcerea lui la scaun.

După nenumărate osteneli și dureri, răsuflînd puțin, apoi socotind că cealaltă viață a sa o va petrece în odihnă, s-au ridicat asupra lui iarăși învăluirile primejdiilor cumplete; căci, cînd păgînul Magnențiu, voievodul oștilor Romei, s-au sfătuit cu cei de

un gând ai săi și au ucis pe dreptcredinciosul împărat Constans, stăpînul său (anul 350), atunci arienii au ridicat iarăși cornul lor și au pornit război cumplit asupra Bisericii lui Hristos. Deci, iarăși au început asupra lui Atanasie a porni bîntuielele, prigonirile și răutatea cea veche; iarăși au ieșit împărăteștile porunci și îngrozirile lui Atanasie, înfricoșările pe uscat și pe mare. Pentru că cel mai sus pomenit Grigorie din Capadocia, care mai înainte se alesese de arieni la scaun în locul lui Atanasie, venind în Alexandria, a cutremurat Egiptul, a mișcat Palestina și a umplut tot Răsăritul de tulburări; apoi au fost alungați luminătorii lumii de la scaunele lor: Sfîntul Maxim din Ierusalim și Sfîntul Pavel din Constantinopol.

În Alexandria, cele ce s-au făcut, singur Sfîntul Atanasie le spune astfel: "Au venit unii din Alexandria, căutînd să ne ucidă și cele de acum au fost mai amare decît cele dintîi; pentru că oastea a înconjurat biserica deodată și, în loc de rugăciuni, erau strigări, răcnete și tulburări"; acestea au fost în sfințele 40 de zile.

Apoi, intrînd Grigorie din Capadocia, pe care-l trimiseseră macedonienii și arienii și-a împlinit răutatea cu care se deprinsese de la cei ce l-au trimis; pentru că după săptămîna Sfințelor Paști, fecioarele erau aruncate în închisori, episcopii erau legați și purtați de ostași, casele sârmanilor și ale văduvelor se jefuiau și se făcea în cetate război desăvîrșit: creștinii ieșeau noaptea din cetate, bisericile se pecetluiau și clericii se primejduiau pentru frații lor; toate acestea erau cu adevărat cumplite, dar după aceea, s-au făcut altele și mai cumplite.

Pentru că, după sfințele 50 de zile, poporul postind, a ieșit la mormîntul Sfîntului Mucenic Petru, ca să se roage, căci toți fugeau de Grigorie și de împărtășirea lui. Deci, înștiințîndu-se prea vicelanul acela despre aceasta, a îndemnat asupra lor pe generalul Sebastian, care era maniheu cu credința; iar el cu mulțime de ostași, purtînd săbii, arce și săgeți, s-a repezit în biserică, năvălind asupra poporului; dar a găsit puțini rugîndu-se, căci cei mai mulți se duseseră, fiindcă se întîrziase vremea.

Iar celor ce erau în biserică, acelora le-a făcut mai cumplită muncire: că aprinzînd un foc mare și punînd pe fecioare lîngă foc, le silea să mărturisească că sînt de credința lui Arie și după ce n-a putut să le silească pe acestea, căci le-a văzut cu totul nebăgătoare de seamă de foc și de îngroziri - și fiind nebiruite în dreapta lor

credință, le-a dezbrăcat; apoi a poruncit să le bată fără cruțare, iar fețele lor le-au zdrobit cu rănilile, încît după multă vreme, abia au putut fi cunoscute de ai lor. Iar pe niște bărbați, 40 la număr, i-a chinuit cu o chinuire nouă, pentru că, tăind toiege de finic, cu ghimpți ascuțiți, le-a jupuit spatele; așa încît trupurile unora le tăiau cu ghimpții cei înfipti, iar alții nesuferind durerile, au murit de răni.

Apoi pe toate fecioarele, mai ales pe cele ce le-au chinuit, le-au trimis la surghiun în marele Oasim, iar trupurile cele moarte ale ucișilor creștini drept-credincioși n-au lăsat să le ia ai lor, ci ostașii le-au ascuns într-un loc, socotind în acest chip să se ascundă sălbăticia lor atît de mare. Așa au făcut cei înșelați cu mintea și nebuni; iar cei drept-credincioși bucurîndu-se de pătimitorii lor și de mărturisirea lor cea tare, dar tînguindu-se de trupurile lor cele neștiute, s-a vădit mai mult păgînatatea și sălbăticia chinuitorilor.

După aceasta au trimis în surghiun pe episcopii din Egipt și din Libia: pe Amonie, Mon, Gaie, Filon, Ermi, Paulin, Psinosir, Nilamon, Agaton, Agamfon, Marcu și alt Amonie și Marcu, Dracontie, Adelfie, Agatinodor; iar pe preoții Ierax, Dioscor și alții, atît de mult îi chinuiau cu amar, încît unii au murit pe drumuri, alții în surghiun. Deci, au osîndit la veșnic surghiun mai mult de 30 de episcopi; - căci sîrguința lor era ca a lui Ahab, de ar fi putut din tot pămîntul să scoată și să piardă adevărul. Scriind acestea însuși marele Atanasie singur, a înștiințat despre fugirea sa; iar celelalte le va spune povestirea care va urma.

Constanțiu împăratul, după moartea fratelui său, împăratul Constans, biruind pe Magnențiu, stăpînea Răsăritul și Apusul; și precum în Răsărit așa și în Apus răspîndea erezia arienească, silind pe episcopii apuseni, în toate chipurile, pe unii cu frica, iar pe alții cu îmbunări, cu daruri și cu alte înșelăciuni, spre a se învoi cu erezia lui Arie și să fie părtași la credința lor cea rea. Apoi a poruncit ca să se adune sobor în Mediolan, cetatea Italiei, pentru alungarea lui Atanasie, pentru că așa credeau, că se va întări erezia, cînd Atanasie va fi cu totul lepădat și pierdut dintre cei vii.

Drept aceea, mulți au ajuns la un gînd cu împăratul, unii de frică, alții de cinstea împărătească fiind atrași; iar cei ce erau tari în dreapta credință, s-au ferit de soborul acelora; unul ca acela era Eusebiu, episcopul Vercellaei, Dionisie al Mediolanului, Rodan

al Tolosaei, Paulin al Treverului și Lucifer al Calavritei; aceștia n-au iscălit alungarea lui Atanasie, socotind că aceasta este lepădarea dreptei credințe. Pentru aceasta ei au fost trimiși la Arimini, în surghiun; iar toți ceilalți episcopi s-au adunat în Mediolan (355) și au judecat pe Atanasie ca să fie alungat.

Nu este cu necuviință ca să povestim aici despre neiscălirea lui Eusebiu și Dionisie, la soborul cel nedrept. Adunându-se în Mediolan vreo 30 de episcopi și neașteptând să vie alți drept-credincioși, au alcătuit singuri soborul, iscăindu-și numele lor, iar Dionisie al Mediolanului, care nu era de mult ridicat la rânduiala episcopiei, și tânăr fiind de ani, a fost silit ca să iscălească la acel sobor pentru că s-a rușinat de episcopii cei vechi și cinstiți, de aceea a iscălit împreună cu dîșșii. După aceasta, dreptcredinciosul Eusebiu al Vercelaei, bătrîn de ani, a venit în Mediolan - după ce se săvîrșise acel sinod numai cu iscăliturile aceloră - și-l întrebă pe Dionisie: "Ce se face în acest sinod?" Iar Dionisie spunînd că acum s-a săvîrșit nedreapta judecată asupra lui Atanasie, a mărturisit cu multă jale și căință greșeala sa, că fiind înșelat, a iscălit alungarea lui Atanasie; deci, l-a muștrat pentru aceasta fericitul Eusebiu, ca un părinte pe fiu, căci Dionisie îl avea pe Eusebiu ca părinte duhovnicesc, întîi pentru bătrînețile lui și al doilea pentru că era de mai mulți ani episcop al Vercelaei și era mai presus decît al Mediolanului.

Însă văzînd Eusebiu pocăința lui Dionisie, nu-l lăsa să se mîhnească și zicea: "Eu știu ce să fac pentru ca să se ștergă numele tău din mijlocul lor". Atunci, înștiințîndu-se episcopii arieni de venirea lui Eusebiu, l-au chemat în adunarea lor și i-au arătat judecata cea alcătuită despre lepădarea lui Atanasie cu iscăliturile lor; deci, ei voiau, ca și el să-și pună numele acolo, iar Eusebiu făcîndu-se ca și cum s-ar învoi și ar iscăli la soborul lor, a luat hîrtia și citea numele episcopilor care se iscăliseră, și ajungînd la numele lui Dionisie, a strigat ca și cum se mîhnișe, zicînd: "Unde voi pune eu numele meu, sub Dionisie? Nicidecum Dionisie mai sus decît mine să fie! Voi ziceți că Fiul lui Dumnezeu nu poate să fie asemenea cu Dumnezeu Tatăl, atunci de ce ați cinstit pe fiul meu mai mult decît pe mine?"

Deci, nu voia să se iscălească pînă ce numele lui Dionisie nu se va șterge din locul cel mai de sus. Deci episcopii arieni dorind foarte mult să aibă iscălitura lui Eusebiu

și vrînd ca să-l mîngîie, au poruncit ca să fie șters numele lui Dionisie. Și chiar Dionisie și-a șters numele de pe hîrtie, cu mîna sa, ca și cum locul cel mai de sus l-ar da bătrînului Eusebiu al Vercelaei, iar el să se iscălească sub dînsul. Fiind șters numele lui Dionisie, încît nici urmă de literă nu se mai vedea, fericitul Eusebiu s-a lepădat de învoirea cea prefăcută a soborului lor și a mărturisit adevărul, rîzînd de arieni și zicînd:

"Nici eu nu mă voi întina cu fărădelegile voastre, nici pe fiul meu Dionisie nu-l voi lăsa să fie părtaș la răutatea voastră, că nu este cu dreptate a iscăli judecată nedreaptă, spre alungarea nevi-novatului arhieru, oprind aceasta legea lui Dumnezeu și bisericeasca pravilă. Deci, să vă fie tuturor în știre că Eusebiu și Dionisie nu vor mai iscăli judecata voastră cea plină de răutate și de fărădelege. Și mulțumim lui Dumnezeu, care a izbăvit pe Dionisie din cursa voastră, și care ne-a dat o pricepere ca aceasta, ca numele lui care era scris rău, în mijlocul numelor voastre, să fie șters".

Văzînd arienii cum au rîs de ei Eusebiu și Dionisie, și ca să le facă rău, au pus mîna pe ei și, ocărîndu-i, i-au trimis în surghiun pe amîndoi; și atîta rău i-au făcut în surghiun fericitului Eusebiu, încît a murit mucenicește. Auzind Sfîntul Atanasie de toate acestea și cum că ostașii eparhului cu porunca împărătească vin ca să-l prindă, el, înștiințîndu-se printr-o arătare dumnezeiască, a ieșit din episcopie în miezul nopții și s-a ascuns la o oarecare fecioară îmbunătățită, care era sfințită lui Dumnezeu și adevărată roabă a lui Hristos.

Deci, s-a tăinuit pînă la sfîrșitul împăratului Constanțiu și nu știa nimeni de dînsul decît numai Dumnezeu și acea sfîntă fecioară, iar cărțile ce-i trebuiau lui împrumutîndu-le de la alții i le aducea ea, despre care unii spun că ar fi fost Sfînta Sinclitichia. Acolo petrecînd sfîntul, a scris multe scrisori contra ereticilor. Iar poporul Alexandriei căuta pe Sfîntul Atanasie, păstorul lor, bătînd pretutindeni locurile, pentru că se mîhneau de dînsul și cu atîta nevoie îl căutau, încît fiecare și-ar fi pus sufletul pentru a-l afla.

Sfînta Biserică era cuprinsă de multă tînguire, pentru că eresul lui Arie se întărise nu numai la Răsărit, ci și la Apus. Deci, cu împărăteasca poruncă în Italia și în tot Apusul episcopii erau izgoniți de pe scaunele lor, adică aceia care nu au voit să iscălească cum că Fiul nu este deoființă cu Tatăl. În acea vreme a fost izgonit și cel între sfinți Liberiu, care luase scaunul Romei, după fericitul Iuliu, moștenitorul Sfîntului

Silvestru, pentru dreaptă credință; iar în locul lui s-a ridicat dintre eretici unul oarecare Felix.

Astfel, o vreme îndelungată strîmtorîndu-se și chinuindu-se pretutindeni Sfînta Biserică de către eretici, a sosit sfîrșitul împăratului Constanțiu, care fiind între Capadocia și Cilicia, în locul ce se numea izvoarele Mopsiei, acolo s-a lipsit de viață și de împărăție. La fel a ajuns judecata lui Dumnezeu și pe Grigore, acel mincinos episcop al Alexandriei, pus de eretici, și a pierit ticălosul cu mare vîlvă, fiind ucis de poporul elinesc, făcîndu-se tulburare pentru un loc oarecare elinesc, care era în Alexandria, și pe care el a vrut să-l ia.

Venind la împărăție Iulian, după Constanțiu, și toate rînduielile și legile lui Constanțiu sîrguindu-se să le răstoarne și scăpînd de izgonire pe toți, s-a înștiințat despre aceasta Atanasie, care se temea ca nu și pe Iulian să-l înșele arienii cu păgînatatea lor; pentru că încă nu se arătase depărtarea lui Iulian și cea desăvîrșită lepădare a lui Hristos. Deci, fiind noapte, a ieșit Sfîntul Atanasie din casa fecioarei, în care se ascunsese, și s-a dus în mijlocul Bisericii Alexandriei. Atunci mare bucurie s-a pricinuit celor dreptcredincioși, căci s-au adunat de pretutindeni ca să-l vadă, clericii și cetățenii, iar tot poporul privea la dînsul cu mulțumire și cu dragoste îl cuprindea. Apoi, prin venirea lui, umplîndu-se de îndrăzneală, îndată pe toți arienii i-au izgonit din Alexandria; iar cetatea s-a încredințat lui Atanasie, păstorul și învățătorul lor.

După aceasta, Iulian cel fără de lege, care mai înainte în taină s-a lepădat de Hristos, acum s-a arătat pe față, pentru că întărindu-se la împărăție, s-a lepădat de Hristos și înaintea tuturor a hulit sfîntul Lui nume, apoi s-a închinat idolilor, și deschizînd pretutindeni templele, a poruncit să se aducă jertfe necurate zeilor; atunci erau pretutindeni temple și fum, ardere de animale și sînge.

Pentru care lucru fiind mustrat de stîlpii cei mari și învățătorii bisericești, a ridicat asupra Bisericii cumplită prigonire, iar la început asupra Sfîntului Atanasie, pentru că Iulian sfătuindu-se cu cei de un gînd cu sine și întrebînd pe înțelepții vrăjitori, fermecătorii și descîntătorii lui, cum le-ar fi cu putință ca să piardă lumea creștinătatea, s-a hotărît de toți ca Atanasie să fie ridicat și pierdut de pe pămînt. Pentru că ei ziceau:

"De se va dărîma temelie, apoi cu înlesnire și cealaltă parte a credinței creștinești se va risipi".

De aceea, s-a făcut iarăși judecată nedreaptă asupra lui Atanasie, iarăși s-a trimis oaste în Alexandria, iarăși s-a tulburat cetatea și era înconjurată Biserica de mâna celor înarmați, iar pe Atanasie îl căutau spre ucidere. Atunci sfântul iarăși acoperindu-se de Dumnezeu și trecînd prin mijlocul lor, a scăpat din mâinile celor ce-l căutau; apoi noaptea s-a dus la râul Nil și urcîndu-se într-o corabie ce mergea în Tebaida, l-au ajuns tovarășii lui și cu lacrimi îi ziceau: "Unde te duci iarăși de la noi, părinte? Cui ne lași pe noi, ca pe niște oi ce n-au păstor?". Iar sfântul a răspuns către dîșii: "Nu plîngeți, fiilor, căci această tulburare pe care o vedem degrabă va înceta". Acestea zicîndu-le, s-a dus în calea sa.

Atunci venea degrabă în urma lui un voievod, căruia i se poruncise de tiranul că unde va ajunge pe Atanasie, acolo să-l ucidă. Unul din cei ce erau cu Atanasie văzînd de departe pe voievodul acela în urma lor, plutind cu corabia, și cunoscîndu-l bine, îndemna pe vîslașii săi să vîslească repede, ca să scape de cei ce-i prigoneau. Iar Sfîntul Atanasie așteptînd puțin și cunoscînd ceea ce era să fie, a poruncit vîslașilor să întoarcă corabia iarăși spre Alexandria. Dar ei îndoindu-se, le-a poruncit din nou să îndrăznească; deci, întorcînd cîrma și corabia drept spre Alexandria, plu-tea în preajma prigonitorilor.

Și cînd voievodul era aproape, barbarii avînd ochii întunecați ca o ceață, nu vedeau și pluteau alături. Iar Atanasie întrebă: "Pe cine căutați?" Ei răspunseră: "Pe Atanasie căutăm; nu l-ați văzut pe el undeva?". Iar el le-a zis: "Puțin mai înainte de voi a apucat plutind cu o corabie, și părea că fuge de un prigonitor al lui; goniți și-l veți ajunge". Și așa sfîntul a scăpat din mâinile ucigașilor și intrînd în Alexandria, pe toți credincioșii i-a umplut de bucurie, însă s-a ascuns pînă la moartea lui Iulian. Pierind degrabă acel împărat urît de Dumnezeu, a venit după dînsul Iovian (363-364), creștin dreptcredincios; și atunci Sfîntul Atanasie fără temere a șezut pe scaunul său, cîrmuind Biserica. Dar și Iovian la împărăție n-a zăbovit, pentru că numai șapte luni împărățind, a murit în Galatia și s-a suit pe tron Valens (364-378), care era vătămât cu păgînatatea, deci au început iarăși primejdiile asupra Bisericii.

Pentru că acel răucredincios împărat, luînd stăpînirea, nu se îngrijea pentru pacea cea de obște, nici de rînduiala oștilor, nici de biruirea vrăjmașilor, ci îndată a început a se sîrgui cum ar înmulți și ar întări eresul arian; deci, gonea pe arhierii cei credincioși de pe scaunele lor, cei care nu se învoiau cu păgînatatea lui. Atunci a izgonit mai întîi pe Sfîntul Meletie, arhiepiscopul Antiohiei, apoi și pe acest mare între pătimitori, adică pe Atanasie, căuta să-l prindă. Deci, cînd acel război, care prigonea și surpa Biserica lui Hristos pretutindeni, a venit în Alexandria și cu porunca eparhului voiau să prindă pe Sfîntul Atanasie, fericitul acesta a ieșit în taină din cetate și ascunzîndu-se într-un mormînt, 4 luni a șezut acolo, neștiind nimeni despre dînsul; atunci toată Alexandria mîhnindu-se și tînguindu-se după Sfîntul Atanasie, s-a umplut de multă tulburare de aceasta; căci cu atît de multe și atît de mari necazuri creștinii erau necăjiți de împărații lor, încît ei voiau să ridice armele ca să pornească război.

Înștiințîndu-se de aceasta împăratul și temîndu-se de a lor îndrăzneală și de războiul cel dintre dînșii, a poruncit, chiar și nevrînd, ca Atanasie să-și aibă fără frică scaunul său. Astfel bătrînul Atanasie, bătrînul ostaș al lui Hristos, după ostenelele cele lungi și după nevoințele cele multe pentru dreapta credință și după atîtea izgoniri, acum viețuind puțină vreme în liniște și pace pe scaunul său, s-a odihnit întru Domnul și s-a dus către părinții săi, către patriarhi, către prooroci, către apostoli, către mucenici și către mărturisitori; căci s-a nevoit ca ei pe pămînt.

El a fost episcop 46 de ani și a lăsat după sine moștenitor al scaunului pe fericitul Petru, prietenul său și părtașul tuturor primejdiilor sale. Iar el s-a dus ca să ia luminatele cununi și negrăitele răsplătiri ale bunătăților de la Hristos, Domnul său, Căruia împreună cu Tatăl și cu Sfîntul Duh, se cuvine slavă și stăpînire și cinste și închinăciune, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

În această viață a Sfîntului Atanasie se pomenește de Ision, care a continuat eresul lui Meletie. De aceea, trebuie să se știe cine era acel Meletie. Ca nu cineva să-l socotească că este Meletie, patriarhul Antiohiei (360-381), care a fost dreptcredincios și sfînt. Căci Sfîntul Meletie, patriarhul Antiohiei, cu mulți ani mai pe urmă a fost după acel eretic Meletie, care a fost episcop la Licopolis, în Egipt, și în vremea prigonirii a jertfit idolilor. Pentru aceasta a fost scos mai pe urmă de Sfîntul Petru, arhiepiscopul

Alexandriei din rînduiala sa, pentru că el, alcătuiind dogme potrivnice credinței celei drepte, pe mulți i-a atras după sine. Ucenicii lui, în loc de creștini, se numeau "meletieni", căci ereticul Meletie cu ucenicii săi ajuta arienilor. Pentru acel Meletie scrie Socrate Scolasticul, în cartea I, cap. III

Opere

Opera scrisă a Sf. Atanasie număra 36 de titluri, de opera.

Apologetice

1. Cuvânt contra păgânilor (grecilor) - 318-320, cuprinde două părți: în prima parte combate păgânismul, iar în ce-a de-a doua parte indică cele două căi prin care omul poate reveni la cunoașterea lui Dumnezeu pe care L-a părăsit: anume - studiul sufletului și acela al lumii exterioare

2. Cuvânt despre întruparea Logosului - scris în continuarea lucrării precedente. Este tratatul clasic patristic asupra doctrinei soteriologice a Bisericii primare. Sfântul Atanasie dezvoltă amply cauzele și efectele întrupării Logosului.

Dogmatico-polemice

1. Cuvinte contra arienilor - cea mai mare și cea mai importantă operă dogmatică a sa, având patru cărți - discursuri (doar primele trei sunt autentice).

2. Despre întrupare și contra arienilor

3. Expunerea credinței - împotriva arianismului

4. Cuvânt mai mare despre credința - împotriva arianismului.

Istorico-polemice

1. Apologie contra arienilor - justificare în fața arienilor (date și informații)
2. Contra lui Valens și Ursaciu - s-a pierdut
3. Apologie către împăratul Constantin - scrisă pe la 357, ca apărare în fața împăratului Constantin (una din cele mai reușite opere ale sale - ca artă literară)
4. Apologie despre fuga sa – urmărește să infirme acuzațiile arienilor că el a fugit din lașitate în anul 356 din Alexandria
5. Istoria arienilor către monahi - scrisă în 358, la cerința monahilor în mijlocul cărora se refugiase (o istorie a certurilor ariene, precedată de o scrisoare către monahi)

Exegetice

Cele mai multe s-au pierdut. S-au păstrat în catrene fragmente din interpretări la Iov, Cântarea Cântărilor, Matei, Luca, I Corinteni.

1. Interpretarea psalmilor - din ea avem cele mai multe fragmente (anii 366 - 373)
2. Scrisoarea către Marcellin - despre tâlcuirea psalmilor
3. Despre titlurile psalmilor
4. Comentarii la Eclesiast și Cântarea Cântărilor

Sfântul Atanasie cel Mare a scris puțină exegeză la Cărțile Noului Testament.

Ascetice

1. Despre feciorie - cuvânt de mântuire către o fecioară (manual de sanctificare)

2. Viața Sfântului Antonie - una din cele mai celebre scrieri ale sale. Aceasta este răspunsul pe care autorul îl dă dorinței unor călugări străini, de a le prezenta pe marele anahoret. Are 94 capitole. Autorul l-a cunoscut de aproape pe Sfântul Antonie, multe din elementele descrierii fiind fapte controlate. Autorul face un panegiric al Sfântului Antonie. El dorește să prezinte un model desăvârșit pentru monahi. Se pune accent destul de mult pe lupta cu diavolul și uneltirile acestuia. Luptele lui Antonie cu demonii umple pagini întregi.

Scrisorile Sfântului Atanasie cel Mare se împart în două mari categorii:

A. Oficiale

1. Scrisorile festale sau pascale - pentru informarea credincioșilor asupra datei Paștelui și îndemnarea acestora să se pregătească pentru eveniment. Postul Paștelui, era, la început, de 6 zile, mai apoi precizându-se numărul de 40 de zile. Avem cincisprezece scrisori într-o traducere siriacă, din anii 329 - 348. În scrisoarea 39 sunt enumerate cărțile canonice ale Sfintei Scripturi - prima atestare canonică a tuturor celor 27 de cărți ale Noului Testament actual.

2. Trei scrisori sinodale - scrise în numele celor trei Sinoade din Alexandria - 362 - moment în care li s-a trimis antiohienilor vestitul "Tomos către Iovian"

3. Scrisoarea asupra credinței - în anul 363

4. Scrisoarea către episcopii africani - în anul 369

5. Doua enciclice - una contra lui Grigorie și alta atenționează asupra intrigilor ariene

B. Doctrinare

1. Scrisoarea despre hotărârile Sinodului de la Niceea - oferă mijloacele necesare apărării hotărârilor Sinodului de la Niceea

2. O scrisoare despre învățătura lui Dionisie, episcopul Alexandriei - un tratat doctrinar în care demonstrează că arienii n-au dreptul să-l revendice pe Dionisie al Alexandriei

3. Scrisoare despre Sinoadele ținute la Rimini în Italia și la Seleucia, în Isauria - istoria vestitului dublu sinod. Este criticată aspru versatilitatea arienilor, mai ales a anomeilor, și schimbarea simbolurilor lor de credință, dar e dispus să trateze cu homiuousienii.

4. Patru scrisori către Serapion, episcop de Thmuis - între anii 356 - 362, în pustiu. Ele înfățișează doctrina atanasiană despre Sfântul Duh, combătând-o pe aceea a pnevmatomahilor.

5. Trei scrisori adresate lui Epictet, Adelph și Maxim - au cuprins hristologic și combat ideile dochetiste

6. Scrisoarea către Epictet - are o considerație aproape canonică

7. Scrisori cu cuprins ascetic sau disciplinar - către Dracontios, Rufinian (ep) și Ainun.

Doctrina

Teologia sa nu poate fi considerată un sistem, adică un ansamblu de principii care să coordoneze adevărurile dogmatice și să tragă concluziile respective, însă aportul său pentru teologie este considerabil. Printre meritele sale de seamă se numără acela al apărării cu înflăcărare a Hotărârilor Sinodului de la Niceea. Adâncimea cugetării sale teologice, cunoașterea perfectă a problemelor și ptența rezolvării acestora fac din Sfântul Atanasie un ziditor al teologiei secolul IV.

Ca probleme teologice esențiale prezintă:

1. Sfânta Treime - împotriva lui Arie, Sfântul Atanasie afirmă că numele de Fiu implică noțiunea de născut, de copil, iar a fi născut înseamnă a veni nu din voință, ci din ființa Tatălui. Fiul are plenitudine dumnezeiască. Nașterea aceasta a Fiului din Tatăl nu se aseamănă cu nașterea omenească. În cazul nașterii divine, Cel născut este veșnic de o ființă cu Născătorul, Fiul și Tatăl sunt într-o unire după ființă. Combătându-i și ironizându-i pe arieni, Sfântul Atanasie zice că dacă Logosul nu coexistă din veșnicie cu Tatăl, nu există Sfânta Treime veșnică. Dacă Fiul nu S-a născut din ființa Tatălui, ci a ieșit din nimic, Sfânta Treime se formează din nimic. A fost deci un timp când nu exista Sfânta Treime. Logosul este Fiu, însă nu prin participare, pentru că numai făpturile au harul divin prin participare. Tatăl și Fiul sunt absolut una, prin unirea dumnezeirii și a firii lor. Tatăl, lucrează prin Fiul, în Sfântul Duh.

2. Doctrina soteriologică - ocupă un loc central în concepția sa teologică. Iar soteriologia are la bază întruparea Fiului lui Dumnezeu. Sfântul Atanasie enumeră următoarele motive ale întrupării: - oamenii nu puteau să-L cunoască cu adevărat pe Dumnezeu, decât prin Fiul Său; - Dumnezeu nu putea ierta pur și simplu păcatele oamenilor, fără să Se dezmintă; - El nu putea sta indiferent la pieirea noastră progresivă, dând câștig cauză diavolului;

- Dumnezeu nu se putea mulțumi cu pocăința oamenilor, care admitând că ar fi șters păcatul, n-ar fi putut înlătura stricăciunea, moartea -pedeapsa păcatului și inerente firii noastre;

- îngerii n-ar fi putut mântui pe oameni, căci ei sunt făpturi.

"Logosul, zice Sfântul Atanasie, văzând că piericiunea oamenilor nu putea fi înlăturată altfel decât prin moarte, iar El - Logosul nu putea să moară pentru că era nemuritor și era Fiul Tatălui, pentru aceasta El își ia trup capabil să moară, pentru ca acesta, participând la Logosul de peste toate, să poată da satisfacție morții pentru toți, să rămână nesticăcios din cauza Logosului Care sălășluia în El și, în fine, piericiunea să înceteze la toți prin harul învierii. De aici, Logosul oferindu-Și spre moarte trupul pe care și l-a luat ca pe o jertfă și ca pe o victimă fără pată, a șters de la toți cei asemenea moartea prin producerea Sa pentru alții. Logosul lui Dumnezeu a achitat datoria față de moarte.

Și așa Fiul lui Dumnezeu Cel nesticăcios unindu-Se cu toți printr-un trup asemenea celui omenească, i-a îmbrăcat pe toți în nesticăciune prin făgăduința învierii". Pe lângă dumnezeirea Fiului, se urmărea și demonstrarea ideii centrale a soteriologiei atanasiene, care este îndumnezeirea omului. Dacă lucrările dumnezeirii Cuvântului n-ar fi fost săvârșite cu trupul, omul n-ar fi fost îndumnezeit. "Logosul lui Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca noi să fim îndumnezeiți. El S-a arătat în trup pentru ca noi să luăm cunoștința despre Tatăl Cel nevăzut. El a răbdat batjocura de la oameni, pentru ca noi să moștenim nemurirea". "Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, pentru a ne îndumnezei în El" - ideea centrală.

3. Doctrina hristologică – susține că Hristos e o Persoană și că lucrările Lui aparțin simultan ambelor firi. Logosul a luat asupra Sa suferințele trupului Său. Hristos are două voințe: una omenească, care este a trupului, și alta dumnezeiască, care este a

lui Dumnezeu. Sfânta Fecioară Maria este Născătoare de Dumnezeu, în adorarea lui Hristos, noi ne închinăm nu numai Fiului lui Dumnezeu, ci și omului.

4. Starea paradisiacă și păcatul originar - Dumnezeu, prin Logosul Său, a făcut neamul omenesc după chipul Său. În consecință, El l-a înzestrat cu gândire și cu cunoașterea eternității divine, iar prin harul divin și prin puterea dată Logosului de Tată, neamul omenesc era fericit, trăia în strânsă legătură cu Dumnezeu și ducea o viață fără griji, senină și nemuritoare. După păcat, oamenii n-au mai rămas cum fuseseră creați, ci au pierdut ceea ce primiseră.

5. Sfintei Tradiții - îi dă mare importanță, ca izvor al credinței.

6. Sfintei Taine - Botezul săvârșit de arieni nu e valabil, pentru că el nu e făcut în numele Treimii reale și adevărate Sfânta Euharistie, autorul nostru zice: "Cât timp n-au încă loc rugăciunile și cererile, pâinea și vinul sunt pâine pură și vin pur; când însă s-au săvârșit marile și minunatele rugăciuni, atunci pâinea se face Trupul, iar vinul se face Sângele Domnului nostru Iisus Hristos. Aceasta se săvârșește prin coborârea Logosului în pâine și în vin".

Prima epistolă a Sfântului Atanasie cel Mare a fost scrisă între anii 359-360. Este adresată episcopului Thmusului, Serapion. Scrisoarea are un caracter dogmatic, abordând învățătura legată de Duhul Sfânt și Sfânta Treime. Combate învățătura greșită a dușmanilor Duhului Sfânt.

Scirsoarea a doua este adresată aceluiași episcop, Serapion. Problema pe care o combate Sfântul Atanasie cel Mare în cadrul acestei epistole are un caracter dogmatic, abordând deoființimea Fiului cu Tatăl și scrie împotriva arienilor, pe care îi aseamănă cu saduceii.

Scrisoarea a treia este scrisă în anul 375. În cadrul acestei scrisori, Sfântul Atanasie cel Mare abordează probleme cu caracter dogmatic și anume: Dumnezeuirea Duhului Sfânt și Dumnezeuirea Fiului. Această scrisoare îl are ca destinatar pe același episcop Serapion.

Sfântul Atanasie cel Mare, ca autor al celei de-a patra scrisori îl are autor pe același episcop Serapion. Și în cadrul acestei scrisori apar probleme cu caracter dogmatic, vorbind despre Dumnezeuirea Fiului, purcederea Duhului din Tatăl și legătura care există între cele trei Persoane ale Sfintei Treimi și totodată păcatele împotriva Duhului Sfânt.

După cele 4 scrisori, avându-l ca destinatar pe episcopul Thmusului, Serapion, scrisoarea a cincea are ca destinatar un grup de prieteni. Are ca data toamna anului 359. În această scrisoare vorbește despre sinoadele de la Rimini și Seleucia, combate învățătura ariană pe care o consideră ca necredință. Are un caracter dogmatic, aducând argumente asupra acceptării și folosirii formulei „*de-o ființă*”, atenționând asupra importanței folosirii acestei formule.

Scrisoarea a șasea a Sfântului Atanasie cel Mare este adresată episcopului Epictet al Corintului fiind trimisă în jurul anului 371. Această scrisoare abordează probleme de ordin dogmatic. Vorbește despre învățătura de credință de la Sinodul de la Niceea. O a doua parte este răspunsul Sfântului Atanasie cel Mare la erezia ariană, oprindu-se în jurul termenului „*homoousios*”-cosubstanțial, de aceeași ființă. Acesta este termenul pe care îl folosește Sfântul Atanasie cel Mare. Arie folosește termenul greșit „*homiousis*”- de ființă asemănătoare.

Scrisoarea a șaptea este adresată episcopului Adelfie, fiind scrisă în jurul anului 371. Are un caracter dogmatic, apărând învățătura creștină împotriva celor care susțineau, păgâni și arieni, că se închină creaturii, susținând concepția nestoriană, care îl despărțea în Hristos pe om de Dumnezeu. Sfântul Atanasie spune că cea mai de

seamă prezență a lui Dumnezeu este în umanitatea lui Hristos. Aici, El este și om și Dumnezeu în același timp, fără a desființa firea omenească.

Ultima scrisoare a Sfântului Atanasie cel Mare, a opta, este adresată lui Maxim Filosoful, scrisă în jurul anului 375. Rezolvă probleme cu caracter dogmatic privind problemele apărute în biserica lui Maxim Filosoful cu unii necredincioși care negau cele două firi ale lui Hristos și dumnezeirea Fiului.

În concluzie, putem afirma că pe lângă caracterul dogmatic ce se desprinde din scrisorile Sfântului Atanasie cel Mare, acestea au și un caracter apologetic, deoarece apără învățătura creștină împotriva căroră știrbeau învățătura adevărată a Bisericii lui Hristos. Scrisorile prezentate în această lucrare fac parte din categoria scrisorilor doctrinare ale Sfântului Atanasie cel Mare.